

Modern kommunikationsteknik för att stärka demokratin

Exemplen Lokal-TV och IT

Mariann Björkemarken

There is a growing interest for political issues in today's society, but media fails in giving correct information and facilitating a debate between different groups in the society. We lack an arena for discussing political issues of common interest. The legal opportunity for everybody to produce and broadcast television programmes through the cable network since 1986 is mentioned in the Swedish Government Official Reports. The long political debates in the Local Parliaments and Governmental Parliament could be broadcast without any comments by journalists. But at the end of the 1990's, the Internet seems to have replaced Local Cable Television in fulfilling these tasks. Interactivity has been introduced – a quick and easy forum for dialogue between the public and the politicians. It is argued in the article that since more people have access to a television than to the Internet, and people are more familiar with television and the coming digital television, the Government should analyse the media political consequences of not paying more attention to Local Cable Television.

I Sverige har tillståndet för demokrati och media ägnats stor uppmärksamhet i ett antal utredningar och rapporter under det gångna decenniet. När det gäller förtroendet för främst samhällets politiska institutioner och särskilt partiväsendet så märks en nedåtgående trend. Men detta bör inte tolkas som att det politiska intresset totalt har minskat. Tvärtom bedöms det politiska självförtroendet i sig och de politiska aktiviteterna ha ökat, men ta sig andra uttryck. Inför millennieskiftet

har IT-frågor och den teknikens betydelse för kommunikationen mellan människor och makthavare tillmätts ett allt större intresse.

I det följande kommer Maktutredningens huvudrapport, Demokratiutvecklingskommitténs betänkande, Demokratirådets rapporter och Demokratiutredningens betänkande att presenteras. Tonvikten kommer att ligga på frågor som rör demokrati, massmedia och förslag om att ta hjälp av modern kommunikationsteknik, framför allt Lokal-TV och IT för att underlätta kommunikation både medborgare sinsemellan och mellan medborgare och offentlighet. Vilka problem har vi med vår demokrati och våra massmedier? Hur har Lokal-TV och IT behandlats i offentliga utredningar och Demokratirådets rapporter under 1990-talet? En kritisk granskning av framför allt IT:s möjligheter och begränsningar presenteras. Aktuell forskning om Lokal-TV och framför allt den policy som aktörer inom Riksförbundet för Öppna Kanaler i Sverige står för redovisas. Detta har varit ett mer eller mindre okänt område, men är av stort intresse då vi diskuterar modern kommunikationsteknik och demokrati. Artikeln avslutas med en diskussion kring huruvida valet av IT framför Lokal-TV är ett medvetet val och om det kan finnas skäl att ompröva detta.

Demokrati och massmedia

Maktutredningen

Maktutredningen tillsattes 1985 och kom med sin huvudrapport *Demokrati och makt i Sverige* 1990 (SOU 1990:44). Grundtanken i direktiven är alla människors lika värde och rätt att på lika villkor delta i utformandet av samhället. Uppgiften blev därför att beskriva makten i det svenska samhället med utgångspunkt i hur resurser och inflytande är fördelade samt redogöra för tendenser till förändring. Fördelningen av maktresurser och inflytande skulle analyseras särskilt inom följande fyra områden: näringslivet, organisationerna (partier, folkrörelser, intresseorganisationer), den offentliga sektorn och opinionsbildningen, här definierat som olika kulturformer, vetenskap och media.¹

Det som särpräglar Sverige är att vi gjort en historisk kompromiss

som medfört en maktbalans mellan ekonomi och politik som motsvaras av en rekrytering till samhällets topposter från borgerligheten respektive arbetarrörelsens organisationer. Vi har därför inte *en* utan *två* eliter, med en bredare social förankring jämfört med andra länder. Maktutredningen redovisar en försvagning av det svenska partisystemet vars ursprung återfinns i industrialismens framväxt och dess motsättning mellan arbete och kapital, men utan att kunna uttala sig om vad (gröna vågen, kulturellt kapital, informationssamhället m.m.) som kommer att bli basen för nya politiska grupperingar. Politiskt misstroende eller politiskt främlingskap på grund av sviktande tilltro till det representativa politiska systemets sätt att fungera behöver inte och innebär inte heller att det politiska självförtroendet hos medborgarna skulle vara dåligt. Tvärtom konstateras en påtaglig ökning av medborgarnas samhällsengagemang som tar sig uttryck i individuell opinionsbildning, kontakter och manifestationer. En större andel av befolkningen anser sig ha förmågan att hävda sin rätt jämfört med tidigare.

Sverige är på väg bort från det samhällscentrerade eller kollektivistiska demokratiideal (politiska majoritetsbeslut, en stor offentlig sektor, centralisering) som kännetecknat just Sverige och »den svenska modellen« mer än andra västländer, vilket man menar att regeringens kommitté-direktiv utgick ifrån. Om tillståndet för svensk demokrati däremot mäts mot ett annat, mer individcentrerat demokratiideal, så blir bilden en annan. Förutom större kunskaper besitter medborgarna också ett socialt och ekonomiskt oberoende i betydligt större utsträckning idag jämfört med tidigare. Vi ser en utveckling mot mer självständiga medborgare som bildar sig en egen uppfattning oberoende av andra. Förutsättningarna för medborgerligt deltagande har därmed stärkts, men ett motsvarande faktiskt handlingsutrymme saknas. En klyfta finns mellan möjligt respektive förverkligat medborgarskap. Slutsatsen menar man måste bli förekomsten av »medborgerlig vanmakt« som märks inom flera områden. När det gäller förutsättningarna för det medborgerliga deltagandet så finns det trots allt skäl att tala om »ett maktlöshetens *syndrom*«. Det finns ett starkt samband mellan förhållandena i arbetslivet och människors

politiska initiativ. Olika aspekter av maktlöshet tenderar att förstärka varandra. Skillnader i resurser spelar roll, men de institutionella faktorernas betydelse ska inte underskattas. Hur samhället är organiserat får konsekvenser för människors bedömning av sin egen förmåga att påverka. År 1990 var framtiden ett oskrivet blad: »En förstärkning av demokratin kommer därför att bero på i vilken mån samhället förmår att utveckla och institutionalisera en ny blandning av principer och processer.«

Hur makt utövas i ett samhälle kan inte förstås om man inte tar hänsyn till massmedias makt och särskilda sätt att fungera. Massmedia kan både »regissera« och »recensera« och härigenom skapa både vinnare och förlorare. Massmedias ställning har stärkts och fått en dubbel roll som dels en *aktör* med egna regler och beteenden, dels som en *arena* som avgör vilka som får tillträde. Det talas om en »dubbel mediavridning«: massmedia utnyttjar källor som själva utnyttjar medias egen logik. Men samtidigt har massmedia bidragit till att medborgarna blivit mer informerade och makten blivit föremål för granskning och ökad insyn.

Opinionsbildning sker i allmänhet genom massmedia. Maktutredningen tar också upp hur maktrelationer och villkoren för ett fritt meningsutbyte delvis bestäms av den tekniska utvecklingsnivå som samhället för tillfället befinner sig på. Utvecklingen inom massmedieområdet kännetecknas mer och mer av internationella informationsströmmar och stark ägarkoncentration som inte minst dagspressen och Sveriges Radios monopol att sända över hela landet i marknätet ger uttryck för. Kontroll över bland annat olika distributionsnät blir här viktig. Tillkomsten av Närradion och Kabellagen som gör det möjligt för andra än Sveriges Radio – t.ex. ideella organisationer – att sända lokalt producerade program anses vara av »stor principiell betydelse«. Maktutredningen frågar sig till sist »Vem granskar granskaren?« och efterlyser en mediekritisk debatt som inte finns.²

Demokratiutvecklingskommittén

I direktiven till Demokratiutvecklingskommittén fem år senare tar man upp hur både Maktutredningen och senare också Lokaldemokratikommittén visat på en minskad tilltro till den traditionella politikens möjligheter, att opinionsbildningen förskjutits från politiken till massmedia och riskerna för ökade klyftor vad gäller människors engagemang och delaktighet. Kommittén får därför bl.a. i uppgift att: »uppmärksamma hur den moderna informationstekniken kan påverka de demokratiska processerna».³

I sitt betänkande *På medborgarnas villkor – en demokratisk infrastruktur* (SOU 1996:162) vill man anknyta till det som Maktutredningen tog upp om möjligt respektive förverkligat medborgarskap och föreslår därför att stat och kommun anstränger sig för att skapa goda förutsättningar för att öka möjligheterna till inflytande och delaktighet för medborgarna, inte minst på lokal nivå. Man rekommenderar inrättandet av s.k. *lokala demokrat centra* med uppgift att underlätta tillgång till information och mobilisering av intressen. Dessa kan bl.a. erbjuda »'kollektivtrafik' för IT» och videoupptagningar från t.ex. fullmäktiges sammanträden. Just mötesplatser »är grundbultar i den lokala demokratin» och kan vara fysiska eller »en diskussionsgrupp på Internet». En genomtänkt demokratisk infrastruktur i form av mötesplatser, informationssystem och kommunikationssystem, men även utbildning, bör ses som ett »politiskt bassystem» som underlättar människors samhällsengagemang.

Massmedierna har blivit en »maktfaktor» vars roll för demokratin är »omdiskuterad». Den nya informationstekniken kan i form av Internet underlätta tillgången till all slags samhällsinformation, inte minst inom stat och kommun. Om allmänheten får tillgång till det »politiska källmaterialet» i större utsträckning skulle det främja förståelsen för demokratins arbetsvillkor anser man i betänkandet. En framtida mark-sänd digital-TV innebär ett större utbud av kanaler och utrymme bör reserveras för »okommenterade direktsändningar (emfas tillagd)» från

riksdagen, fullmäktige i landsting och kommuner och liknande ställen, men också Europeiska unionen och möten i FN:s generalförsamling.⁴

Demokratirådet

Demokratirådet⁵ har i sin bedömning av den svenska demokratin valt att skilja mellan dels de politiska institutionernas utformning, dels kvaliteten i den politiska processen. Demokratins institutioner: allmänna och fria val, rättsstaten och medborgerliga rättigheter, bedöms vara icke ifrågasatta. Kvaliteten på den politiska processen handlar om i vilken grad den kan sägas vara fullvärdigt demokratisk. Genom att undersöka följande variabler har Demokratirådet försökt besvara frågan: Hur uppfyller dagens svenska samhälle kraven på en »handlingskraftig demokratisk rättsstat«?

Medborgarstyrelse: *kontroll över dagordningen, upplyst förståelse, effektivt deltagande, jämlikhet i beslut, medborgerlig tolerans*

Rättsstat: *fri- och rättigheter, rättssäkerhet, maktodelning*

Handlingskraft: *kontroll över resurser, beslutsförmåga, kontroll över genomförandet*

De kursiverade fem indikatorerna uttrycker en negativ utveckling eller trend mellan åren 1995 och 1997. I övrigt så var nivån huvudsakligen positiv eller i ett par fall åtminstone acceptabel. *Upplyst förståelse* handlar om vad som kallas »det offentliga rummet« och möjligheten till fri åsiktsbildning som idealt sett ska vara lika för alla. Så är inte fallet idag. De flesta är hänvisade till många gånger förenklad eller tillspetsad sekundärinformation i massmedia. Demokratirådet menar »att det fattas en nivå i den svenska offentligheten«. Vi har en mediestyrd dagsdebatt som lämnar en hel del i övrigt att önska och vi har en abstrakt akademisk debatt. Men vi saknar en »mellannivå«. Det finns helt enkelt ingenstans att föra ett samtal om politiska frågor som rör oss alla.⁶

I Demokratirådets rapport för 2001 tar man upp att Sverige p.g.a. de stora kapitalflödena och det teknologiska försprånget per definition är världens tredje mest globaliserade land, med det minskade nationella

inflytande som följer av detta. Förutsättningarna för det offentliga samtalet har förändrats och det finns ett behov av ett globalt offentligt rum. Den stora utmaningen är att utveckla en motsvarande global demokratimodell. Sveriges medlemskap i den Europeiska Unionen har lett till att en betydande del av riksdagsarbetet rör EU-frågor. Emellertid består våra massmedier oss endast med »en torftig rapportering om Europafrågor«. De flesta är överens om att det finns ett demokratiskt underskott inom EU även om innebörd och recepten för att åtgärda detta kan variera. Demokratirådet menar att elitstyret inte motsvaras av en tillräckligt stark medborgarförankring och påpekar dessutom de risker som polariseringen med EU-vänner i de högre sociala skikten och EU-skeptiker i de lägre faktiskt innebär.

För att komma tillrätta med detta krävs enligt rapporten ett europeiskt offentligt rum. På något sätt måste språkbarriärerna brytas. Internet (gärna med automatiskt översättningsprogram) kan underlätta tillgång till information och kommunikation. Massmediers, och särskilt televisionens, förmåga att utveckla gemensamma referensramar framhålls. Bland förslagen märks svensktextning av Euronews, pressstöd på EU-nivå, översättningsstöd i vissa sammanhang, samt bidrag för att underlätta kontakter mellan det snabbt växande antalet ideella organisationer. Man föreslår också en svensk motsvarighet (med simultantolkning) till de TV-kanaler som i några andra länder direktsänder oklippta och okommenterade debatter. En sådan kanal skulle kunna sända både från Sveriges riksdag, Europaparlamentet, FN:s generalförsamling och andra ställen.⁷

Demokratiutredningen

Maktutredningen bidrog i första hand till en intensifierad diskussion om makt- och demokratifrågor. Drygt 10 år senare tillsattes *Utredning om folkstyret i Sverige inför 2000-talet*, senare benämnd Demokratiutredningen, som har publicerat sitt betänkande, *En uthållig demokrati! – Politik för folkstyrelse på 2000-talet* (SOU 2000:1). Mediekoncentrationen och alla nya radio- och TV-kanaler motiverade att ett av utredningens

fyra huvudområden blev det nya medielandskapet med ny informationsteknik och nya informations- och kommunikationsvägar. Övriga områden var internationaliseringen av ekonomin, Sverige i Europeiska unionen och förändringar i den offentliga sektorn/utvecklingen inom folkrörelserna.⁸

Efterkrigstidens demokratiutredningar sägs ha utgått från ett demokratiskt ideal i form av en »servicedemokrati« vars främsta uppgift är att leverera ett antal nyttigheter till medborgarna. Utgångspunkten för utredningsarbetet har den här gången varit medborgarnas möjlighet att kunna göra sig gällande och påverka samhällsutvecklingen. Man vill därför framhålla en mera moraliskt grundad demokratisyn som utgår från människors unika och lika värde och i likhet med den deliberativa demokratiteorin betona samtalets och argumentationens roll, vilket i sin tur förutsätter offentliga arenor som gör debatt och opinionsbildning möjlig.

Uppgifterna om det politiska intresset i form av tilltro till systemet och den egna förmågan att hävda sig går isär. Men partiväsandets betydelse och valdeltagandet minskar. Detta är en generell trend med individuella variationer mellan grupper. Klassklyftorna och ojämlikheten mellan könen har inte raderats ut. Personer med utländsk, många gånger utomeuropeisk, bakgrund och (långtids)arbetslösa jämte ungdomar har svårare än andra att hävda sig och delta i samhällslivet. Dessa gruppers möjlighet till deltagande och inflytande behöver därför prioriteras. Ungdomars avtagande intresse för politiska partier och den maktlöshet som de känner inför politiken och dess former, vilket som yttersta konsekvens leder till en brist på »demokratisk skolning«, finner man »alarmerande«. Hur vi hanterar den kulturella mångfalden och förutsättningarna för dialog framhålls som något av en »ödesfråga för svensk[t] folkstyrelse«. En »tragisk paradox« är också att de svagaste, som är mest beroende av det politiska systemet för att kompensera den ojämlikhet som marknaden skapar, tror minst både på detta system och på sin förmåga till inflytande. Medborgarnas samhällsengagemang tenderar dock att öka men ta sig nya former: främst aktiviteter som inte

kräver djupare och varaktigare engagemang, samt ett visst frivilligarbete. Även detta engagemang följer i stort sett gängse mönster. Det är de med resurser som kanaliserar sitt intresse i nya banor.

Liksom Maktutredningen frågar man sig vem som granskar och utkräver ansvar av medierna. En fristående forskning om medierna bedöms som »synnerligen angelägen«. Våra medier befinner sig i en monopolsituation, redovisar för få perspektiv i sin rapportering, uppvisar flockbeteende i ett ständigt uppskruvat tempo, har låtit sig påverkas av resursstarka intressen vilket påverkat t.ex. aktie- och penningmarknaderna. Kan man betala så går det att köpa sig utbildning i hur man använder sig av media för att nå sina syften. Medierna har blivit en allvarlig, för att inte säga farlig, konkurrent till de politiska partierna som agendasättare. Allmänheten har tvingats till att sovra i mediebruset och försöka skilja mellan nyheter och sanning.

Demokratiutredningen konstaterar också utifrån sitt valda perspektiv på demokrati som ett samtal där olika uppfattningar bryts mot varandra, att medierna lyckats mycket dåligt med att åstadkomma det eftersträvade offentliga samtalet syftande till en upplyst förståelse, som i detta globaliseringens tidevarv nu måste omfatta även Europeiska unionen och länder utanför denna. De största förändringarna inom medieområdet rör radio och television. Vår starka Public Service-tradition har luckrats upp och privata kommersiella kanaler har tillkommit. Billigare produktions- och distributionsformer för radio och TV underlättar lokala sändningar. Närradio och dess motsvarighet, »s.k. public access-TV (Öppna Kanalen)«, har blivit viktig för minoritetsgrupper.

Den nya informationstekniken – IT – är det allra senaste nytillskottet med stor demokratisk potential, som framtida demokratiforskning bör följa upp. De konkreta försöken att använda IT i demokratins tjänst är än så länge mycket få och har oftast varit enkelriktade genom att information utgått från högre nivåer i samhället ner till medborgarna. IT anses vara bra därför att just den tekniken är snabb, ger möjlighet till interaktiv kommunikation med alla och envar oberoende av tid och rum, medborgarna kan nås med vad man kallar ett »ofiltrerat budskap«

utan »journalistiska mellanhänder«, information kan skraddarsys för specifika målgrupper, och kommunikation och mobilisering underlättas för minoriteter och andra utspridda grupper. IT har oerhört stor spridning just i Sverige men redan existerande segregationsmönster märks även här. Att kunskap och teknik görs tillgänglig för alla ses som ett politiskt ansvar.⁹

Sammanfattningsvis så tar de här refererade utredningarna och rapporterna upp de från partiväsendet allt mer självständiga medborgarnas behov av att mötas, diskutera och föra en debatt både sinsemellan och med de ansvariga på olika nivåer i samhället. Massmedia har kritiserats för att vare sig ge neutral, allsidig rapportering eller kunna medverka till det offentliga samtalet på ett demokratiskt önskvärt sätt. Televisionens och i viss mån Lokal-TV:s möjliga roll har diskuterats, men senare kom IT att ses som en mycket intressant möjlighet att fungera som teknik för en demokratisk arena.

Att utveckla demokratin med hjälp av IT

Den datorisering som först ägde rum inom näringslivet och något senare inom den offentliga sektorn har följts av mer externa, utåtriktade aktiviteter av mer uttalat politisk karaktär, kallade »Electronic Government«, »Elektronisk förvaltning« och »e-demokrati«. Detta har sitt ursprung i USA där begreppet »Information Highway« – elektroniska motorvägar – myntades i början av 1990-talet. 1999 presenterade EU-kommissionen *eEurope. An Information Society for All* som även hade en social dimension inskriven. I juni 2000 presenterade kommissionen *eEurope Action Plan* med förslag om förbättrade förutsättningar för alla att använda Internet. Vid slutet av år 2002 ska vissa delmål för *Government Online* vara uppfyllda: enkel tillgång till viktiga offentliga data, konsultation via Internet om stora politiska initiativ, samt tillgång till grundläggande interaktionsteknik. Frågor som rör service och demokrati är här invävda med varandra. Men det handlar om ta ett »strategiskt grepp« på det nya IT-verktyget för att uppnå 1) rationalisering i meningen effektivisering av offentlig verksamhet, 2) bättre service

(god kvalitet på tjänsterna), samt 3) ett ökat demokratiskt deltagande hos medborgarna.¹⁰

Regeringens förslag

Man kan urskilja i huvudsak två föreställningar om relationen mellan informationsteknik och demokrati; en som utgår från ett mer direkt-demokratiskt synsätt med ursprung i protest- och alternativrörelsen, som betonar möjligheten att kringgå politiker, partier och parlament och förenas i en enda stor elektronisk gemenskap ända upp på global nivå, och en som utgår från en representativ demokratiuppfattning men med förstärkta participatoriska inslag.¹¹

I Regeringens proposition *Ett informationssambälle för alla* (Prop. 1999/2000:86) framgår det uttalade IT-politiska målet redan av titeln. Man tar ställning för ett underifrånperspektiv med medborgarna i centrum snarare än politiker och tjänstemän, samtidigt som man varnar för en »permanent informationsunderklass« om inte konstaterade klyftor vad gäller tillgång och användning av IT undanröjs. Här har skolan och vuxenutbildningen, inte minst folkbildningen, en stor uppgift. IT ses som ett redskap som ska hjälpa till att uppfylla en lång rad allmänpolitiska mål som ekonomisk tillväxt, välfärd, sunda finanser, god miljö, framstående forskning och sist men inte minst »större delaktighet i den demokratiska processen samt trygghet och rättssäkerhet«.

Det sistnämnda innebär att man med hjälp av IT 1) kan göra informationen om offentlig verksamhet mer tillgänglig både inom landet och inom den Europeiska unionen, 2) kan skapa nya möjligheter för yttrandefriheten genom att inrätta s.k. virtuella torg (mötesplatser för dialog på nätet) och 3) härigenom kan bidra till vad som kanske kan kallas ett aktivare medborgarskap. Den tekniska möjligheten att undersöka medborgarnas åsikter *före* ett politiskt beslut betonas särskilt. För att garantera en god teknisk IT-infrastruktur har riksdagen fattat beslut om utbyggnad av bredband (digital distributionskanal för olika former av medier och kommunikationstjänster) i hela landet¹² och marksänd Digital-TV som har kapacitet att sända många fler kanaler och program

till väsentligt lägre kostnad jämfört med idag.¹³ I Regeringens proposition *Demokrati för det nya seklet* (Prop. 2001/02:80) redovisas helt kort den framtida betydelse för demokratin som medborgarnas möjlighet att söka och finna information och att föra en dialog på Internet kommer att innebära. Därför anser man att IT-frågorna bör hållas samman i en tillsatt arbetsgrupp på Regeringskansliet.¹⁴

En kritisk granskning av Regeringens förslag

Regeringen är medveten om att kunskapen om IT-stödd demokrati inte är särskilt omfattande och föreslår därför ett praktiskt utvecklingsarbete under kontrollerade former. Man slås ändå av entusiasmen och tilltron till den nya informationstekniken i Demokratiutredningens betänkande och i vad Regeringen skriver i *Ett informationssamhälle för alla*:

Informationstekniken präglas av snabbhet, växelverkan och gränslöshet. [...] Information flödar fritt i nästan obegränsad omfattning.¹⁵

Internet växer globalt sett snabbare än vad något annat informations-tekniskt verktyg gjort tidigare. Mängden överförd information på Internet fördubblas var hundra dag.¹⁶

Vid en kritisk granskning av Demokratiutredningens betänkande, som i frågor om IT och demokrati är ett pionjärbete i svenskt utredningsväsende, så är det just överoptimismen som är frapperande. Betänkandet ger uttryck för en övertro på att tillgång till IT och utbildningsinsatser i hur man använder IT ska göra IT till »ett medium med kraft att reparera de skador de gamla medierna åsamkat demokratin« utan att IT egentligen granskas och ifrågasätts lika närgånget som de gamla medierna. IT ska hjälpa till att fånga upp en tyst opinion och få den att delta i ett fritt och jämlikt meningsutbyte. Betänkandet har kritiserats för att de empiriska beläggen som motiverar denna lovvärda hållning emellertid saknas. Ingenting pekar på att den tysta opinionen är tyst för att den egentligen tycker annorlunda och saknar möjlighet att framföra detta. Det är svårt att åstadkomma ett rationellt offentligt samtal i den mediestyrdade verklighet som vi lever i.

Internationell forskning från försök att använda IT i demokratiska syften i både Europa och USA visar att det är de redan starka som tillgodogjort sig den nya teknikens möjligheter för att diskutera redan etablerade åsikter. Undantaget är vissa politiska extremgrupper som annars stöter på motstånd; tack vare nätet har de på ett enkelt sätt kunnat kommunicera med likasinnade samt få ut sitt budskap. Användningen av IT avviker än så länge inte markant från annan medieanvändning. IT är i sig inte politiskt mobiliserande, men Internet erbjuder de redan intresserade möjlighet till fördjupad kunskap, vilket inte behöver vara fel i sig. Kritiken sammanfattas med att Demokratiutredningen är fel ute om man tror att IT är verktyget för en mer omfattande artikulering av politiska intressen så länge en allmän demokratiutveckling i samhället lyser med sin frånvaro.¹⁷

IT som kommunikationsmedel för demokratiska syften

Nästan alla landets kommuner har åtminstone en enklare webbsida. I 43 svenska kommuner (15%), vilket är jämförbart med europeiska och amerikanska förhållanden, finns ett eller flera debattfora och i nästan samtliga fall har kommuninvånarna givits möjligheten att bestämma vilka frågor som skall diskuteras. I nio av dessa kommuner är andelen politiska inlägg hög. Mångdubbelt fler tar också del av en debatt utan att själva delta i den.¹⁸

Vid ett mättillfälle noterades att en tredjedel av alla besök på kommunens hemsida var icke arbetsrelaterade, vilket var en högre besöks-siffra än flera kommersiella portaler kunde visa upp. Kommunernas hemsidor har därför bedömts ha en stor potential.¹⁹ En undersökning av Internetanvändare i allmänhet under åren 1998–2000 visar att dessa är mer politiskt intresserade och mer nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige jämfört med ickeanvändare. Om man urskiljer en grupp »politiska nätanvändare« som besökt kommunens, riksdagens, regeringens eller något politiskt partis hemsida, visar sig detta vara en politiskt traditionell grupp men med överrepresentation av personer som står politiskt till höger. I politiska sakfrågor noteras knappast några skillnader mellan

uppkopplade och icke uppkopplade. Politiska Internetanvändare förefaller vara ganska representativa för allmänheten i stort trots sociala skillnader i tillgång och användning.²⁰

Demokratiutredningen gav också ut en separat volym i form av en forskarantologi med namnet *IT i demokratins tjänst* (SOU 1999:117). Diskussionen och redovisade forskningsresultat visar på många problem och hur lång vägen är till en IT-stärkt demokrati. Vissa varningar framförs när det gäller IT:s funktioner för demokratin. Den verkliga utmaningen för att få den IT-stödda demokratin att fungera är politisk, inte teknisk. Tekniken ska tjäna demokratins syften och om vi inte ser upp kan det mycket lätt bli tvärtom. Informationsteknikens snabbhet kan lätt bli till en nackdel eftersom demokratiska beslut måste få tid att mogna fram. Demokrati kräver eftertanke, samråd och omprövning. Demokratiska beslut har ofta föregåtts av olika hänsyn och sammanjämkning av alternativ, något som dualistiska alternativ i form av ja- eller nejknappar inte inbjuder till. Så kallade virtuella gemenskaper bland »chattare« på nätet, skapade oberoende av fysisk interaktion och geografisk närhet, grundar sig oftast på snäv intressegemenskap. Sådana gemenskaper är föga lämpade att hantera politiska frågor om hur skillnader mellan människor (socialt, ekonomiskt, etniskt m.m.) ska regleras för att vi ska kunna leva tillsammans. Informationstekniken kan rätt använd förstärka redan existerande samhällen, men inte skapa »nya« samhällen. Risken är stor att »politiska 'chatrum' på Internet« utvecklas till »pratrдио« som i värsta fall förstärker fördomar i stället för att föra debatten framåt.²¹

I samma volym diskuteras också hur de svenska politikerna åtminstone i början helt tycks ha missat att Internet kan fungera som ett interaktivt verktyg. Hemsidorna hade mycket »kataloginformation« som inte alltid uppdaterades som den borde, men erbjöd inga debattföra eller arenor för att diskutera angelägna frågor. Naturligtvis står det medborgarna fritt att skicka e-post, men som det så riktigt påpekas, »interaktion inleds först när e-posten blir besvarad« och Regeringskansliet har uppgivit svarstider på en månad! Att utveckla nya kommunikationsmönster

är en trög process och »sociogeografiska problem« kan inte enkelt åtgärdas enbart med hjälp av ny teknik.²²

Vid något tillfälle konstaterades att Sverige och Finland har världens mest utbredda Internetanvändande.²³ De politiska partierna har hemsidor och några valrörelser har hunnit passera sedan Internet blev ett spritt medium. De svenska erfarenheterna av 1998 års val är att användandet av hemsidor var ett »elitfenomen«, företrädesvis i Stockholmsområdet. 13% av samtliga riksdagskandidater hade en hemsida. De flesta av dessa kandidater hade en (mycket) hög placering på riksdagslistorna. Vid det finska parlamentsvalet 1999 hade närmare 60% av riksdagskandidaterna en hemsida. De flesta sittande riksdagsledamöterna hade en hemsida mot bara hälften av utmanarna. I allmänhet var det traditionellt kampanjmaterial som här presenterades i ett nytt medium. I båda länderna erbjöd drygt 70% av kandidaterna en e-postadress, men ingen möjlighet till interaktivitet, dvs. tvåvägskommunikation.²⁴ Vid presidentvalet i Finland 2000 erbjöd alla fem presidentkandidaterna en e-postadress. Alla partier, men bara *en* presidentkandidat, erbjöd ett diskussionsforum på nätet. Merparten av diskussionsinläggen uttryckte aversion mot den presidentkandidat som förknippades med valt forum. Det var bara 1,4% bland väljarna som uppgav att informationen från en hemsida spelat roll för hur de valde att lägga sin röst. Att använda sig av IT och dess interaktiva funktioner förorsakade med andra ord mer problem än nytta för partierna.²⁵

Förutom genomtänkta demokratiska syften och härför avpassade IT-system så konstateras vissa organisatoriska problem vid införandet, men även användandet, av denna teknik. Elektroniska tjänster har setts som ett tekniskt projekt. Frågor som har med användare, användning och organisation har inte fått tillräcklig uppmärksamhet. Många frågor borde hanteras på en annan och högre nivå inom en organisation (läs kommunal förvaltning) än IT-avdelningen.²⁶ Medborgarnas tillgång till och kunskaper i att använda den nya informationstekniken och en utbyggd teknisk infrastruktur räcker inte långt om inte den legala infrastrukturen anpassas i motsvarande grad. Vårt medlemskap i den

Europeiska unionen gör att vår offentlighetsprincip kolliderar med en europeisk, mera restriktiv tradition när det gäller medborgarnas rätt till insyn i myndigheters verksamhet. När ett antal kommuner ville publicera protokoll från styrelser och nämnder på nätet innebar Datainspektionens ingripande angående avidentifiering av alla personnamn att grundlag ställdes mot datalag. Fler liknande exempel finns.²⁷

Än så länge är Internet en arena för nationella och globala aktörer, men i mindre grad lokala sådana.²⁸ Internet och kanske i synnerhet World Wide Web antyder *allas* demokratiska möjlighet till kommunikation. Verkligheten har visat att så inte alltid är fallet. Auktoritära regimer har gjort vissa, dock åtminstone i början mindre lyckade, försök att begränsa medborgarnas tillträde till Internet,²⁹ försök som senare lär ha lyckats.³⁰ Det finns också andra exempel där Internet, och inte minst e-post, fungerat som en utväg när andra kommunikationsvägar varit stängda.³¹ Att tillgången eller tillträdet till nätet skulle kunna begränsas av annat än tekniska faktorer talas det sällan om. Två multinationella bolag som distribuerar en mycket stor del av den svenska nättrafiken utomlands stoppade en av de 30 mest välbesökta webbplatserna i Sverige med motiveringen att webbsidan »drar till sig individer och aktiviteter som stör våldsamt i nätet«. I det här fallet hade man bestämt sig för att vara så effektiv att man till och med fick en svensk underleverantör att säga upp ett redan undertecknat avtal. En befogad fråga är *vem* som ska sätta gränserna för yttrandefriheten; medborgarna via sina folkvalda representanter eller multinationella bolag.³² Men det finns de som menar att Internet, trots tilltagande mediekoncentration, faktiskt utgör »en unik möjlighet att bryta det där« och efterlyser »Public Internet« med tillgång och distributionsmöjlighet för *alla*, vilket är statens och det offentliga roll att garantera.³³

Lokal-TV – en (glömd) potential för demokratin?

Flera har hänvisat till statsvetaren Leif Lewins förslag från 1970 om ett kombinerat bruk av telefon och television för att upprätta ett interaktivt system.³⁴ Lewin framhåller i *Folket och eliterna* en öppet normativ

modell för vad han kallar *interaktiv demokrati* med en växelverkan mellan eliten och massan. Utan att på något sätt vilja ställa den representativa demokratin åt sidan så önskar Lewin öppna nya vägar för möjligheten till politiskt inflytande.

Genom en kombination av telefoni-datacentral-television skulle ett interaktivt system kunna upprättas mellan eliten och massan. [...] Men i den interaktiva demokratin skall beslutsfattandet fortfarande ske genom eliterna. Den nya teknikens funktion är att göra eliterna mera representativa för massan. Det innebär att den skall verka inom »the intervening structure«. Massan skall yttra sig om hur deras parti skall agera. I parlamentets beslutsfattande skall endast eliten delta.³⁵

Året därpå – 1971 – publicerades Tomas Ohlins artikel med titeln »När-demokrati i dataåldern«, där han förutspår »hemterminaler av TV-typ» och »en knappats till telefonen« som »var mans egendom inom 15 år i industriländerna«. Detta var en av de första analyserna av hur modern informationsteknik skulle kunna främja demokratin.³⁶

Den ovan presenterade genomgången visar att det är datateknikens möjligheter för förbättrad demokrati som till övervägande del diskuteras. Sverige har blivit världens mest uppkopplade land, med »otaliga« IT-projekt som har med demokrati att göra, ofta på den lokala nivån.³⁷ Det samlade intrycket är att TV-mediet i det här sammanhanget tycks vara passerat av den tekniska utvecklingen. Man kan fundera närmare över detta. Om man ser på den totala medieanvändningen, visar undersökningar att omkring 25% av denna tid läggs på televisionen, men bara omkring 5% läggs på persondator/Internet.³⁸ Bland medier sätts fortfarande televisionen främst av publiken. Det tycks ännu så länge vara osäkert om Internetanvändningen minskar TV-tittandet.³⁹ TV-innehav ligger på närmare 100%, tillgång till Kabel-TV stannar på omkring 40%.⁴⁰ I vårt glest befolkade land har det inte ansetts lönsamt att bygga ut kabelnäten till full täckning.⁴¹ Utbyggnaden av kabelnäten för vidareändning från satellit började 1984, men avstannade i stort sett under 1990-talet. Anslutningsgraden har till och med gått ner. Kabel-TV i

Sverige ska i praktiken mest ha handlat om att distribuera utländska satellitkanaler.⁴² Digital-TV är det färre än 10% av befolkningen som har skaffat sig än så länge.⁴³

I mitten av 90-talet hade 25% av befolkningen en dator hemma men bara 3% hade också tillgång till Internet. År 2000 hade 51% tillgång till Internet i hemmet, ytterligare 10% hade tillgång till Internet utanför hemmet. På motsvarande sätt saknar alltså 40% tillgång till Internet. Halva befolkningen har inte tillgång till Internet i hemmet. Varierande skillnader i tillgång finns mellan rika och fattiga, hög- och lågutbildade, yngre och äldre, män och kvinnor.⁴⁴

De som använder Internet gör det i första hand för att söka information och sända e-post. Men det betyder inte att traditionella medier minskat i betydelse. Internet är ett komplement, men har inte konkurrerat ut vanliga medier. Förtroendet för Internet är lägre jämfört med andra medier. Att inte ha Internet är att befinna sig i underläge, men endast var tredje svensk känner sig delaktig i Internetutvecklingen och de möjligheter som den erbjuder. Internet uppfattas inte som särskilt användarvänlig som teknik eller medium. Internetanvändare är skeptiska till Internets möjligheter att underlätta och förstärka demokratin.⁴⁵ En viktig fråga är hur man ska hantera de grupper som väljer att artikulera sina åsikter med hjälp av den nya datortekniken respektive de som vill eller nödgas avstå från detta.⁴⁶

Vad är Lokal-TV – Public Access?

Lokal-TV med lokala program sända i ett lokalt kabelnät har förekommit sedan lång tid i Kanada och USA. I USA startade detta redan på 1940-talet.⁴⁷ Efter viss försöksverksamhet i mitten av 1970-talet erbjöd Kabellagen 1986 (senare Radio- och TV-lagen SFS 1996:844) möjlighet till lokalt producerade TV-sändningar utanför ramarna för SVT och Public Service. Yttrandefrihetsgrundlagen (SFS 1991:1469) innebär i princip en etableringsfrihet inom hela massmedieområdet. När sändningarna når fler än 100 bostäder har kabelnätsinnehavaren skyldighet att utan ekonomisk ersättning ställa en kanal till förfogande

för s.k. *lokalt kabelsändarföretag* som Radio- och TV-verket beviljat sändningstillstånd, vanligen för en period av 3 år i taget. Kravet på ett lokalt kabelsändarföretag är att detta »kan antas låta olika intressen och meningsriktningar komma till tals i sin verksamhet«. Vidare skall de »i sin sändningsverksamhet sträva efter vidaste möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet«. ⁴⁸ Precis som med närradion föreligger inte krav på objektivitet i programinnehållet så länge man inte gör sig skyldig till yttrandefrihetsbrott. ⁴⁹ Det är i stället meningen att »idéburna organisationer« och angelägna budskap ska få komma till tals. ⁵⁰ Den här typen av television eller sändningar kallas också *Public Access*. ⁵¹

Antalet lokala kabelsändarföretag har pendlat mellan 26 och 29 under hela 1990-talet. ⁵² Nästan alla är ideella föreningar. ⁵³ Tio av dessa är medlemmar i *Riksförbundet för Öppna Kanaler i Sverige*. Det gäller föreningarna på orterna Stockholm, Göteborg, Malmö, Jönköping, Lund, Nacka, Skövde, Västerås, Botkyrka och Sandviken. Man var en av tillskyndarna till *Open Channels for Europe!* som bildades 1999 av liknande kanaler i England, Tyskland, Holland och Sverige. Den första Öppna Kanalen bildades i Stockholm 1992, tätt följd av Göteborg 1993. ⁵⁴ Sveriges Lokal-TV förbund organiserar också lokala kabelsändarföretag, företrädesvis på mindre orter, och bistår först och främst med rådgivning när det gäller att starta och driva en lokal TV-kanal av det här slaget. ⁵⁵

Öppna Kanalen har presenterats som »Din allemansrätt i TV«. Allmänheten kan göra egna program avsedda för en bredare publik eller en viss målgrupp. Att olika målgrupper kan nå och kommunicera med varandra – *narrowcasting* – är prioriterat framför höga tittarsiffror. Man bevakar rätten till yttrande- och informationsfrihet som förutom rätten att yttra sig handlar om rätten att få tillgång till all slags information i »ofiltrerad«, dvs. oredigerad form. Man har omsatt detta i praktisk handling genom att dels försöka bevaka så att sändningsrätten finns kvar oavsett teknikförändringar i framtiden, dels sända oklippt och oredigerat från Sveriges Riksdag och EU-parlamentet så att allmänheten får tillfälle att »sitta på åskådarläktaren« för att lyssna och bilda sig en egen uppfattning om vad riksdagsmän och EU-parlamentariker står för. En

prioriterad fråga har varit att få till stånd interaktiva sändningar, dvs. sändningar där tittarna ringer in och diskuterar med de som är med i programmet. Man vill också verka för Integrations-TV producerad för, av och med invandrare, men orienterad mot det mångkulturella samhälle vi alla lever i.

Kan ideella aktörer hävda sig i morgondagens digitaliserade värld?

I slutbetänkandet *Radio och TV i allmänhetens tjänst* (SOU 2000:55) föreslås en rikstäckande utbyggnad av markbunden Digital-TV. Detta motiveras med att digitala sändningar är mycket billigare än dagens analoga, frekvensutrymmet kan utnyttjas bättre och ge plats åt fler kanaler, bildkvaliteten är bättre, liksom möjligheten till interaktivitet (s.k. dubbelriktad kommunikation). I en sammanfattande bedömning motiverar man sitt förslag bland annat så här:

Det markbundna sändarnätet för digital TV skall vara ett alternativ till kabel- och satellitoperatörerna. Genom dess tekniska möjligheter att ge plats åt ett flertal regionalt och lokalt producerade program kommer marksänd digital TV att bidra till en mångfald där mediemonopol annars kan uppstå.⁵⁶ [Emfas tillagd]

Digital-TV-kommittén beslöt att Jönköpings Lokal-TV Förening jämte Öppna Kanalen i Göteborg, båda medlemmar i Riksförbundet för Öppna Kanaler i Sverige, skulle prövas för regionala sändningstillstånd.⁵⁷ Price Waterhouse Coopers Management Consulting AB (PWC), som fått Radio- och TV-verkets uppdrag att bedöma de sökandes finansiella förutsättningar att sända Digital-TV, gjorde en särskild markering om den korta ansökningstiden (fem veckor) som dessutom inföll under semesterperioden och att en längre ansökningstid underlättat för de sökande att komplettera sina handlingar, vilket i sin tur troligen resulterat i fler beviljade tillstånd. Jönköping och Göteborg uppfyllde inte de uppställda kraven.⁵⁸ Då PWC:s bedömning blivit känd skickade båda kanalerna en i allt väsentligt likalydande skrivelse

till Radio- och TV-verket, men utan att det hjälpte. Man föreslog att följande skulle vägas in vid bedömningen:⁵⁹

- Digital-TV-kommitténs värdering av lokalt och regionalt programutbud.
- Regeringens bedömning av »lokala organisationers samhällsinsatser som en tillgång som inte kan värderas i pengar«.
- Att nätägaren måste ställa en gratis plats till förfogande i digital-TV-nät som når mer än 100 bostäder, dvs. samma regler som gäller för kabelnätsinnehavare idag och som gör det möjligt för lokala kabelsändarföretag att sända.

Just bristen på pengar är ett gammalt välkänt problem.⁶⁰ När det gäller själva anslutningen till kabelnäten får man stå för detta själv, vilket varit ett problem inte minst ekonomiskt för den som velat försöka sig på att göra Lokal-TV i form av s.k. egensändningar.⁶¹ Dåvarande Kabelnämnden betalade årligen ut ca 1,5 miljoner i projektbidrag för att stimulera egensändningar.⁶² Bidraget avskaffades 1993 i samband med att kabelsändarföretag (dock inte *lokala* kabelsändarföretag) fick rätt att sända reklam. Sponsring är däremot tillåtet.⁶³ Under årens lopp har ett antal uppvaktningar gjorts i olika sammanhang där man tagit upp kravet på ett uttalat stöd för Public Access, rätt till 1–2% av licensavgiften enligt tysk förebild, utbyggnad av kabelnätet, samt en teknikoberoende lagstiftning i händelse av att Kabel-TV ersätts av annan teknik.⁶⁴ I utredningen om Radio och TV i allmänhetens tjänst framhålls behovet av en översyn av möjligheten för den s.k. Public Access-verksamheten att få bidrag.⁶⁵ Radio- och TV-verket redovisar de ideella aktörernas svårigheter med att visa upp en hållbar finansieringsplan samt att man inte kunnat särbehandla de få lokala kabelsändarföretag som hittills sökt tillstånd för att sända Digital-TV.⁶⁶

Har Public Access en uppgift att fylla?

Erfarenheter av Lokal-TV i kabelnät i USA och Kanada hade visat att man med ganska enkla medel kunnat ordnat t.ex. lokala debatter eller spegla frågor som rör den egna orten. Dubbelriktade system som medger s.k. återföring från TV-tittarna skulle kunna göra dessa mera aktiva, men också förbättra kommunikationen i samhället, även om en del redan på 70-talet varnade för »gallupdemokrati«. ⁶⁷ Så tidigt som på 70-talet diskuterade man här i landet hur lokalt producerad TV skulle kunna bidra till en förbättrad kommunikation på lokal nivå. ⁶⁸ En utvärdering av de första svenska försöken i mitten av 1970-talet pekar på potentialen hos kombinationen av lokala medier och demokrati. ⁶⁹

Däremot finns det alltså ingen 'instans' (eller offentlighet) för att gemensamgöra erfarenheter om hur det är. De nya lokala medierna antyder en möjlighet till detta, men det är en möjlighet som än så länge endast har fått ett begränsat utnyttjande. ⁷⁰ [Emfas tillagd]

Man varnade för att Lokal-TV skulle utnyttjas enbart som en informationskanal för etablerade intressen eller bli en dålig kopia av det som etablerade medier redan gjorde så mycket bättre. För att överleva måste Lokal-TV därför finna sin egen nisch i mediasystemet. ⁷¹ Man kan nog säga att åtminstone de krafter som arbetat med Lokal-TV under många år och idag återfinns i Riksförbundet för Öppna Kanaler i Sverige har gjort det. Det kan gälla också andra lokala kabelsändarföretag. ⁷² Den roll som Öppna Kanalen kan sägas göra anspråk på i mediasystemet är att främja kommunikationen mellan grupper. Detta är en av mediernas fyra uppgifter enligt 1972 års pressutredning. De övriga tre är att informera, förklara och kommentera det som händer i samhället. Denna fjärde uppgift, att främja kommunikationen mellan politiska, fackliga och ideella grupper i samhället, ansåg vid något tillfälle endast 12% av journalisterna ingick i det journalistiska uppdraget. ⁷³

Det är litet olika grupper som har dominerat bland sändarna i t.ex. Göteborg respektive Jönköping. Med andra ord är det vissa grupper som förefaller ha mer behov av detta och kanske också mer resurser (i

form av kunskap och pengar) än andra. I Göteborg dominerade invandrarföreningarna länge bland sändarna, tätt följda av kyrkor och samfund,⁷⁴ men antalet sändare har minskat och frikyrkorna dominerar idag.⁷⁵ I Jönköping är det frikyrkorna, framför allt Frälsningsarmén, men också idrottsrörelsen som är framträdande. Kommunfullmäktige sänder sina sammanträden i Lokal-TV och Svenska kyrkan är ny medlem.⁷⁶ Ett gemensamt problem är hur man ska lyckas intressera nya grupper. Under rådande förhållanden tycks verksamheten vara beroende av »eldsjälar« som bär upp den.

Efter Brandkatastrofen i Göteborg 1998, då 63 ungdomar dog och över 200 skadades, vände sig de lokala myndigheterna till Öppna Kanalen för att få hjälp att nå ut till de olika invandrargrupperna. Senare kunde en statlig utredning konstatera att framför allt första generationens invandrare hade andra medievanor än svenskar och föreslog därför bland annat att formerna för ekonomiskt stöd till lokal kabel-TV som sänder på andra språk än svenska utreddes.⁷⁷ I och med detta har senare statliga utredningar uppfattat lokal kabel-TV, och även Public Access, som kort och gott *etnisk* lokal-TV, en viktig informationskanal för etniska grupper.⁷⁸ Demokratiutredningen nämner på bara ett par rader att närradio och Public Access, som man oinitierat tycks jämföra med Öppna Kanalen, spelar roll för »minoritetsgrupper« utan att ge några exempel på vilka dessa är.⁷⁹

En apparat – konvergens eller sammansmältning av teknik

Konvergens – s.k. sammansmältning av teknik inom tele-, data- och medieområdena i vilken även digital kommunikationsteknik ingår – har lett till att IT idag omfattar all datorbaserad hantering av information. En och samma distributionskanal kan numera rymma olika massmedier. Lagstiftningen inom tele- och medieområdena måste därför samordnas och presstödet ses över. Europeiska kommissionen förbereder förslag till ett nytt regelverk för elektronisk kommunikation och tillhörande tjänster.⁸⁰ Till det som ska ses över hör också de s.k. must carry-reglerna som varierar mellan länder, vilka för t.ex. Sveriges

del gjort det möjligt för Lokal-TV att enligt Public Access-modellen få gratis möjlighet att sända i kabelnät.⁸¹ Lagstiftningen för IT- och telesektorn har förutsatt konkurrens på en öppen marknad, medan mediesektorn har skyddats från marknadskrafterna på ett helt annat sätt. Det senare har motiverats med demokratiska och kulturpolitiska målsättningar som marknaden inte kan tillgodose.⁸² Digital-TV med sina många fördelar bör vara genomfört år 2007. Trots detta, eller snarare kanske beroende på hur övergången till digital-TV har organiserats i Sverige, så har allmänheten, dvs. konsumenterna, visat ganska litet intresse för att uppgradera sig med den nya tekniken.⁸³

Valet av medium kan komma att bli en oviktig fråga med tanke på sammansmältningen av teknik. Men än är vi inte där och människan kanske inte är så flexibel att hon vill använda sig av den sammansmälta tekniken. Studier i Sverige och utomlands visar på en mer målinriktad och specialiserad Internetanvändning. Internet är ett *komplement* med funktioner som underlättar i våra vardagsliv, t.ex. informationssökning och e-posthantering. Många söker nyheter på nätet, utan att det för den sakens skull ersätta papperstidningen.⁸⁴ Tidigare exempel i teknikhistorien visar att människor föredrar specialiserad och åtskild men ändamålsenlig apparatur för olika uppgifter. Risken finns att drömmen om en enda skärm är ett »fantasifoster« som i värsta fall ingen vill ha.⁸⁵

Ett (o)medvetet val av teknik för en bättre demokrati?

Det finns en del erfarenheter och kunskaper i Lokal-TV-sammanhang som är värda att lyfta fram. Maktutredningen hyste stort hopp till den möjlighet som Kabellagen från 1986 gav till att sända lokalt producerade program som ett komplement till Public Service-utbudet.⁸⁶ Demokratiutvecklingskommittén pekar några år senare på det utökade utrymme med plats för fler kanaler som marksänd Digital-TV i framtiden kommer att innebära.⁸⁷ Nu är tiden inne då olika »nischkanaler« och lokala kanaler i form av »medborgar-TV« skulle kunna beredas utrymme.⁸⁸ Emellertid ingick det inte i Digital-TV-kommitténs uppdrag att titta på detta.⁸⁹

I slutet av år 2002 föreslog statsvetaren Daniel Tarschys »en särskild svensk demokratikanal« och hänvisar till att motsvarande kanaler finns i USA, Tyskland, Frankrike, Grekland, England och Italien. En sådan kanal skulle kunna sända från riksdagen och andra fora liksom från FN och Europaparlamentet.

*En välblandad svensk demokratikanal skulle kunna ge samhällsdebatten en rejäl kick. Dessutom vore det bra regionalpolitik. Varför ska riksdagens läktare ligga just i Stockholm, när den lika gärna kan byggas in i vartenda vardagsrum?*⁹⁰

För att över huvud taget komma ifråga som lokalt kabelsändarföretag så måste man uppvisa bredd vad gäller de programsändande gruppernas sammansättning. Inom Riksförbundet för Öppna Kanaler i Sverige vill man förutom att grupper ska ges tillfälle att kommunicera med varandra (narrowcasting), gärna medverka till att ett offentligt rum skapas på hemmaplan. I Göteborg sökte Öppna Kanalen utan resultat EU-pengar för försök med s.k. *Public Journalism*, vilket innebär att allmänheten gör TV-program helt utifrån *sina* frågeställningar med förhoppning om att i bästa fall åstadkomma en alternativ agenda. Långt framskridna planer har funnits om att invandrargrupper i olika europeiska länder skulle kunna se varandras program. Öppna Kanalen i Göteborg har varit inblandad i projekt som rört ungdomsutbyte kring demokrati-frågor och television. Öppna Kanalen har också initierat och i någon mening försökt skapa ett *EUropeiskt rum* i och med de simultantolkade direktsändningarna från EU-parlamentet.⁹¹ När det gäller kommunalpolitiken sändes valinformation för invandrare i Göteborg och en valdebatt i Jönköping inför valet 1998. I Jönköping har man också lyckats få igång direktsändningar från kommunfullmäktige, vilket Göteborg inte lyckats med. Däremot sänds Göteborgs kommunfullmäktige i närradion,⁹² vilket också sker i Jönköping.⁹³ Kontinuiteten i Frälsningsarméns sändningar två gånger i veckan liksom övriga religiösa program torde resultera i att de har sin givna plats i det offentliga rummet i just Jönköping med sina många kyrkor och samfund.⁹⁴

Rätten till yttrande- och informationsfrihet har drivits hårt av Lokal-TV-föreningar både nationellt och internationellt och skrevs in i den s.k. Berlindeklarationen vid det tyska Offener Kanales årsmöte i Berlin 1997. För att driva dessa frågor var Öppna Kanalen i Göteborg en av tillskyndarna vid bildandet av Riksförbundet för Öppna Kanaler i Sverige 1997 och Open Channels for Europe! 1999. »Ofiltrerade« eller oredigerade, dvs. okommenterade, sändningar från Sveriges Riksdag och EU-parlamentet har varit ett led i detta arbete.⁹⁵ Öppna Kanalen har med andra ord förekommit den annalkande Digital-TV:n, som uppfattats vara rätt forum för att möjliggöra detta.

Interaktivitet eller dubbelriktad kommunikation har diskuterats och även praktiserats mycket länge i Lokal-TV-sammanhang. Vissa sändningar av mer experimentell karaktär förekom omkring 1990 i Jönköping. I Göteborg har det praktiserats i samband med sändningar från Vattenfestivalen i Stockholm och från Göteborgskalaset. Från EU har det kommit förslag om en interaktiv sändning med politiker i Bryssel. Än så länge har man inte mäktat ro i land en sådan stor uppgift. Men hade man gjort det, så hade man ju också vidgat det offentliga rummet. I en tidig ansökan om tillstånd för Digital-TV-sändningar som Göteborg lämnade in 1998 uppges »Interaktiv TV« ha hög prioritet. Man anger främst olika konstnärliga satsningar och debattprogram, men också möjligheten till aktivt deltagande i sändningar som inte är lokalt producerade, men motiverade av lokala informationsintressen.⁹⁶

TV är ett flyktigt medel som spelar på känslor och man kan inte gå tillbaka och titta en gång till som man kan med t.ex. en dagstidning. Därför måste TV-bilderna kompletteras med förklaring och analys. Men det *är* TV-bilderna som vi minns från stora historiska händelser, t.ex. när Berlinmuren föll eller när flygplanen körde rakt in i World Trade Center den 11 september 2001. Värt att tänka på är också just TV-mediets genomslagskraft när det gäller att visa *hela* människan: röst, mimik, utseende.⁹⁷ Detta gäller naturligtvis inte bara världshändelserna utan också det som sker på närmre håll. Trots en flera år gammal stadsdelsreform i Göteborg var det endast två lokalpolitiker som

var »välkända« och ytterligare en som var »någorlunda känd«. ⁹⁸ Långt färre utländska medborgare än svenska medborgare känner personligen någon politiker. ⁹⁹ En lokal TV-kanal borde ha en uppgift att fylla både i t.ex. Göteborg och i den nya Västra Götalandsregionen.

Public Access har varit styvmoderligt behandlad trots att man där länge visat intresse och förmåga till mycket av det som man idag gärna anförtror IT och senare även Digital-TV. Det framgår inte någonstans varför det är så. Ingen har åtminstone i det här refererade materialet tagit ställning *mot* Lokal-TV, utan frågan tycks bara ha försvunnit från dagordningen. Men med tanke på funktion, spridning, användarvänlighet m.m. torde det vara upp till beslutsfattarna i samhället att ta sig en allvarlig funderare på detta förhållande och om det finns skäl till omprövning. Ett steg i rätt riktning är Kulturdepartementets initiativ till en hearing om Lokal-TV våren 2002. I Budgetpropositionen för år 2003 finns förslag om utbildningsinsatser och ökat erfarenhetsutbyte i form av ett uppdrag till Riksförbundet för Öppna Kanaler i Sverige finansierat med en miljon kronor under 2003 och ytterligare en miljon kronor under 2004. ¹⁰⁰

Mariann Björkemarken är fil. dr i sociologi och disputerade 1995 på avhandlingen Implementeringsanalys som komplement vid utvärdering – en fråga om perspektiv och förklaring. Hon har tidigare arbetat med utvärderings- och kvalitetsfrågor på uppdrag av Socialstyrelsen, samt varit anställd som forskare vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hon har publicerat Öppna Kanalen i Göteborg – utvecklingen av en lokal TV-verksamhet och slutför nu ett arbete om Jönköpings Lokal-TV Förening.

Noter

1. Dir. 1985:36.
2. SOU 1990:44, kap. 1, 2, 6, 9–11. Citat, se s. 67f., 71, 221, 403, 406f.
3. Dir. 1995:56.
4. SOU 1996:162. Citat se s. 65, 66, 94, 97, 101, 102.
5. Demokratirådet är tillsatt av Studieförbundet Näringsliv och Samhälle och gör årligen med hjälp av fristående statsvetare en samlad bedömning av den svenska demokratin.
6. Se Rothstein 1995, s. 36–42, 130–135; Petersson m.fl., 1997, s. 32f., 45; Petersson m.fl., 1999, kap. 4.
7. Petersson m.fl., 2001. Citat s. 128.
8. Dir. 1997:101.
9. SOU 2000:1. Citat se s. 56, 84, 87f., 185, 219, 103.
10. Grönlund 2001b.
11. Ilshammar 1999.
12. Prop. 1999/2000:86, s. 28, 58f., 70–99. Citat se s. 25, 99. Utbyggnaden bör ske i marknadens regi men med ett statligt övergripande ansvar för att bredband blir tillgängligt i både storstad och glesbygd.
13. Prop. 1999/2000:86, s. 119f.
14. Prop. 2001/02:80, s. 60–63.

15. Prop. 1999/2000:86, s. 13.
16. Prop. 1999/2000:86, s. 15.
17. Nord 2001.
18. Ranerup 2001.
19. Ranerup 2001, s. 339. Uppgiften härrör från B. Johansson, »Många besöker kommunens hemsida inte ens Internetportalerna är bättre«, *Webbarometern*, Pressmeddelande 22 september 2000. URL: <http://www.webbarometern.com>.
20. Martinsson 2001. Se Tabell 4, s. 316.
21. Barber 1999.
22. Ellegård 1999.
23. Nord 2001, s. 161.
24. Martinsson 1999; Carlson & Djupsund 1999.
25. Djupsund & Carlson 2001.
26. Grönlund 2001a.
27. Ilshammar & Åström 2001.
28. Grönlund 2001a, s. 189.
29. Ohlin 1998, s. 12f. Kina, Iran och Irak är de regimer som nämns här.
30. Kina och Iran ska ha lyckats begränsa tillträdet till *hela* Internet enligt en åberopad undersökning från *Carnegie Endowment for International Peace*. Se Ogelid 2001. I nyhetsbrevet *Public Access* 2001:4 utgivet av Riksförbundet för Öppna Kanaler i Sverige (URL: <http://www.openchannel.se/media/>) hänvisas till rapporten *The Enemies of the Internet* utgiven av Reportrar utan gränser (URL: <http://www.rsf.fr/uk/home.html>), som anklagar 45 utvecklingsländer för restriktioner med syfte att begränsa medborgarnas tillgång till Internet.
31. Ett exempel är krigen på Balkan, samt Kroatien under doktor Tudjman's presidentstyre med inskränkt kulturpolitik. Se Naglic 2000.
32. Hällén 2000. I sin artikel beskriver Hällén webbsidan *Flashbacks* grundare Jan Axelssons filosofi så här: »allt ska publiceras och bästa åsikten vinner«. Hällén

menar att *Flashback* å ena sidan ger utrymme »för en kvalificerad och mycket öppen debatt, som saknar motstycke i gammelmidierna«. Å andra sidan innebär detta att mycket som många av oss tar avstånd från faktiskt släpps fram, vilket är priset vi får betala för att få behålla öppenheten. Av artikeln framgår också att *Flashback* hittade ny leverantör och härmed kunde publicera sig igen.

33. Gelin 2000.
34. Ilshammar 1999, s. 49; Nord 2001, s. 152; SOU 1999:112, s. 26.
35. Lewin 1970, s. 237.
36. Ohlin [1971] 1998.
37. Martinsson 2001, s. 311. Martinsson refererar till Pippa Norris, *Who Surfs Café Europe? Virtual Democracy in the U.S. and Western Europe*, Paper presenterat på APSA 1999, samt till Kommunförbundets hemsida, URL: <http://www.svekom.se>. Se också Prop. 1999/2000:86.
38. Radio- och TV-verket 2000a, s. 156–158. Se också Carlsson & Facht 2002, Figur 4, s. 383.
39. Findahl 2002, s. 240.
40. Radio- och TV-verket & Granskningsnämnden för radio och TV 1998, s. 5. Se också Weibull & Gustafsson 1999, s. 54.
41. SOU 2000:55, s. 65.
42. Hadenius & Weibull 1999, s. 254, 275. Se också Radio- och TV-verket 2000a, s. 117.
43. Bergström 2001, s. 284.
44. Findahl 2001, s. 12–15.
45. Findahl 2001, s. 11, 28, 42–47, 53.
46. Martinsson 2001, s. 311f.
47. Hadenius & Weibull 1999, s. 185. Se också Hadenius & Weibull 1978, s. 213.
48. Radio- och TV-verket & Granskningsnämnden för radio och TV 1999. För citat, se Radio och TV-lag (SFS 1996:844), kap. 8, §5.

49. Hadenius 1998, s. 273–278.
50. SOU 1984:65, s. 59f., 229, 262, 268.
51. Hadenius & Weibull 1978, s. 214.
52. Radio- och TV-verket 1999b, s. 33. Radio- och TV-verket 2000c, s. 66.
53. Radio- och TV-verket 2000b, s. 31–35.
54. Björkemarken 2000.
55. Sveriges Lokal-TV förbund bildades i slutet av 1980-talet och ägnar sig främst åt praktisk rådgivning när det gäller att starta en lokal TV-kanal, enligt uppgifter från förbundets ordförande Tom Engström. Se också Radio- och TV-verket 2000c, s. 35 och Björkemarken 2000, s. 41f.
56. SOU 2000:55, kapitel 9, för citat se s. 265.
57. Digital-TV-kommittén, Dnr 21/01.
58. Radio- och TV-verket, Dnr 536/2001. Se särskilt Bilaga 2, s. 4.
59. Öppna Kanalen i Göteborg/Jönköpings Lokal-TV Förening, Skrivelse, 2001.
60. Kleberg 1978, s. 108f. Se också Radio- och TV-verket 2000c, s. 54.
61. SOU 1994:105, s. 151f., 343.
62. Hadenius & Weibull 1999, s. 254.
63. Radio- och TV-verket 2000c, s. 3, 33.
64. Björkemarken 2000.
65. SOU 2000:55, s. 162, 169, 418–420.
66. Radio- och TV-verket, brev till författaren daterat 2001-12-19, undertecknat av Birgitta Ivarson.
67. Hadenius & Weibull 1978, s. 211–216.
68. SOU 1984:65, s. 191–204.
69. Lindblad 1983, s. 181f.
70. Lindblad 1983, s. 182.

71. Weibull 1978, s. 134f., Kleberg, s. 108f.
72. Slutsatserna baserar sig på studier av Öppna Kanalen i Göteborg (Björkemarken 2000) samt pågående forskning om Jönköpings Lokal-TV Förening som funnits sedan 1987. Båda föreningarna är medlemmar i Riksförbundet för Öppna Kanaler i Sverige. Men 2/3 av de lokala kabelsändarföretagen är alltså *inte* medlemmar i detta riksförbund.
73. Uppgiften härrör från 1989 års journalistundersökning. Se Asp 1995, s. 11f.
74. Björkemarken 2000.
75. Samtal med Marianne Eriksson, Öppna Kanalen i Göteborg.
76. Björkemarken, kommande.
77. SOU 1999:68, s. 173–193.
78. SOU 2000:1, s. 84; SOU 2000:55, s. 162, 169. Se också Radio- och TV-verket 2000a, s. 72f.
79. SOU 2000:1, s. 84.
80. Prop. 1999/2000:86, s. 14, 19, 117.
81. Celsing 2002, s. 17.
82. Radio- och TV-verket 1999a, s. 64–68; Radio- och TV-verket 2000a, s. 82–85.
83. Findahl 2002.
84. Bergström 2002.
85. Barber 1999, s. 14f.
86. SOU 1990:44, s. 59.
87. SOU 1996:162.
88. Findahl 2002, s. 243. »Öppen kanal« nämns som exempel.
89. Kulturdepartementet/Kulturminister Marita Ulvskog, Brev till författaren, 2002-02-01.
90. Tarschys 2002. Daniel Tarschys är professor i statsvetenskap med 15 års erfarenhet från riksdagen som ledamot av folkpartiet. Han hänvisar i artikeln till en av

honom författad ESO-skrift publicerad i december 2002 kallad *Huru skall statsvercket granskas?* Titeln är en fråga lånad från Hans Järta som skrev 1809 års regeringsform.

91. Björkemarken 2000.
92. Linder 2001, s. 2.
93. Nordiska Undersökningsgruppen 2000, s. 7, 8.
94. Björkemarken, kommande.
95. Björkemarken 2000.
96. Björkemarken 2000, samt kommande bok om Jönköpings Lokal-TV Förening.
97. Stig Fredrikson, utrikeskommentator och tidigare också chef för *Aktuellt*, samt gästprofessor vid Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet, läsåret 2001/02 framförde dessa tankar i radioprogrammet *Klippt och skuret* i P1 under programtiteln »Som att skriva i sanden med Stig Fredrikson – nyhetsteve« den 22 september 2001 (Sveriges radio 2001).
98. Holmberg 2000, s. 88.
99. Norén 1999, s. 163.
100. Radio- och TV-verket 2002; Prop. 2002/03:1, Utgiftsområde 1, s. 30f.

Referenser

Oppublicerade källor

Engström, Tom, ordförande Sveriges Lokal-TV förbund, samtal.

Eriksson, Marianne, Öppna Kanalen i Göteborg, samtal.

Kulturdepartementet/Kulturminister Marita Ulvskog, brev till författaren daterat 2002-02-01.

Radio- och TV-verket, brev till författaren daterat 2001-12-19, undertecknat Birgitta Ivarson.

Öppna Kanalen i Göteborg: arkivet.

Digital-TV-kommittén, *Yttrande över inkomna ansökningar om tillstånd att sända digital TV*, 2001-08-16, Dnr 21/01.

Radio- och TV-verket, *Förslag till fördelning av tillstånd för digitala TV-sändningar*, Dnr. 536/2001 m.fl.

Öppna Kanalen i Göteborg/Jönköpings Lokal-TV Förening, *Skrivelse: Kompletterande handling till ansökan om digital-TV sändning: Finansiella förutsättningar*, 2001-08-23.

Publicerade källor

ASP, KENT (1995): »Medierna och folkstyrelsen«. I: Ronny Severinsson, red. *Studier i medielandskapet: Ett urval analyser genomförda på uppdrag av Pressutredningen -94*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation.

BARBER, BENJAMIN R. (1999): »En plats för kommers eller en plats för oss? IT i demokratiteoretiskt ljus«. I: SOU 1999:117. *IT i demokratins tjänst*.

BERGSTRÖM, ANNIKA (2001): »Internet: från revolution till vardagsanvändning«. I: Sören Holmberg & Lennart Weibull, red. *Land, Du välsignade?* Göteborg: Göteborgs universitet, SOM-institutet. (SOM-rapport nr 26).

BERGSTRÖM, ANNIKA (2002): »Internet«. I: Ulla Carlsson & Ulrika Facht, red. *MedieSverige 2001/2002*. Göteborg: Göteborgs universitet, Nordicom-Sverige.

BJÖRKEMARKEN, MARIANN (2000): *Öppna Kanalen i Göteborg: utvecklingen av en lokal TV-verksamhet*. Göteborg: Öppna Kanalen.

BJÖRKEMARKEN, MARIANN (kommande): *Jönköpings Lokal-TV Förening*.

CARLSSON, TOM & DJUPSUND, GÖRAN (1990): »Old Wine in New Bottles? Candidates on the Internet in the 1999 Finnish Parliamentary Election Campaign«. Paper to the *XIV Nordic Conference of Mass Communication Research*, Kungälv, Sweden, 14–17 August 1999.

CARLSSON, TOM & DJUPSUND, GÖRAN (2001): »Catching the 'Wired Voter': Theoretical Considerations and an Empirical Analysis«. Paper to the *XV Nordic Conference on Media and Communication Research*, Reykjavik, Iceland, 11–13 August 2001.

CARLSSON, ULLA & FACHT, ULRIKA, RED. (2002): *MedieSverige 2001/2002*. Göteborg: Göteborgs universitet, Nordicom-Sverige.

CELSING, ANNA (2002): »EU och medierna: Kultur – en konkurrensfråga?« I: Ulla Carlsson & Ulrika Facht, red. *MedieSverige 2001/2002*. Göteborg: Göteborgs universitet, Nordicom-Sverige.

ELLEGÅRD, KAJSÅ (1999): »I spänningsfältet mellan social intressegemenskap och geografisk närhet: Försätter IKT den geografiskt förankrade demokratin i kläm?« I: SOU 1999:117. *IT i demokratins tjänst*.

FINDAHL, OLLE (2001): *Svenskarna och Internet år 2000*. Gävle: World Internet Institute.

FINDAHL, OLLE (2002): »Television«. I: Ulla Carlsson & Ulrika Facht, red. *MedieSverige 2001/2002*. Göteborg: Göteborgs universitet, Nordicom-Sverige.

GELIN, MARTIN (2000): »Johan Ehrenberg: den gråtande optimismen. (Intervju med Johan Ehrenberg med anledning av publiceringen av Ehrenbergs bok *Socialismen, min vän*).« *Nöjesguiden*, (Göteborg), nr 4, april 2000.

GRÖNLUND, ÅKE (2001a): »'The long and winding road': att bygga en infrastruktur för att hantera elektroniska tjänster.« I: Åke Grönlund & Agneta Ranerup, red. *Elektronisk förvaltning, elektronisk demokrati: Visioner, verklighet, vidareutveckling*. Lund: Studentlitteratur.

GRÖNLUND, ÅKE (2001b): »En introduktion till Electronic Government«. I: Åke Grönlund & Agneta Ranerup, red. *Elektronisk förvaltning, elektronisk demokrati: Visioner, verklighet, vidareutveckling*. Lund: Studentlitteratur.

HADENIUS, STIG (1998): *Kampen om monopolet: Sveriges radio och TV under 1900-talet*. Stockholm: Prisma.

HADENIUS, STIG & WEIBULL, LENNART (1978 [1970]): *Massmedier: En bok om press, radio och tv*. Stockholm: Bonniers.

HADENIUS, STIG & WEIBULL, LENNART (1999 [1970]): *Massmedier: Press, radio & TV i förvandling*. 7:e uppl. Stockholm: Bonniers.

HOLMBERG, SÖREN (2000): »Politikerpopularitet«. I: Lennart Nilsson, red. *Den nya regionen*. Göteborg: Göteborgs universitet, SOM-institutet. (SOM-rapport nr 25).

HÅLLÉN, JONAS (2000): »Nätet ska inte styras av företag«. *Metro* 2000-10-17.

ILSHAMMAR, LARS (1999): »IT i demokratin eller IT-demokrati: Teknologi och demokratisering i historiskt perspektiv«. I: SOU 1999:117. *IT i demokratins tjänst*.

ILSHAMMAR, LARS & ÅSTRÖM, JOACHIM (2001): »Lokala ambitioner, centrala restriktioner: Om IT-politikens handlingsutrymme och begränsningar«. I: Åke Grönlund & Agneta Ranerup, red. *Elektronisk förvaltning, elektronisk demokrati: Visioner, verklighet, vidareutveckling*. Lund: Studentlitteratur.

KLEBERG, MADELEINE (1978): »Förutsättningar för lokal-TV«. I: Keith Roe & Lennart Weibull, red. *Vad gör kabel-TV i Sverige?* Lund: Studentlitteratur.

KOMMITTÉDIREKTIV. *Utredning om maktfördelning och demokrati i Sverige*. Dir. 1985:36.

KOMMITTÉDIREKTIV. *Medborgarnas inflytande och delaktighet i samhällsutvecklingen*. Dir. 1995:56.

KOMMITTÉDIREKTIV. *Utredning om folkstyret i Sverige inför 2000-talet*. Dir. 1997: 101.

KULTURDEPARTEMENTET/REGERINGSBESLUT. »Uppdrag till Radio- och TV-verket att genomföra en hearing om lokal TV«. 2002-01-31. Ku2002/253/Me.

LEWIN, LEIF (1970): *Folket och eliterna*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

LINDBLAD, ANDERS (1983): *Lokal radio och TV: en analys av publikstruktur och deltagande*. Umeå: Umeå universitet, Sociologiska institutionen. Ak. avh.

LINDER, JÖRGEN (2001): »Därför är det viktigt med fullmäktige direkt i radio«. *Vårt Göteborg: En tidning till Dig från Göteborgs Stad*, nr 1.

MARTINSSON, JOHAN (1999): »IT-valet? Internets betydelse för valkampanjerna«. I: SOU 1999:117. *IT i demokratins tjänst*.

MARTINSSON, JOHAN (2001): »Den svenska nätopinionen«. I: Sören Holmberg & Lennart Weibull, red. *Land, Du välsignade?* Göteborg: Göteborgs universitet, SOM-institutet. (SOM-rapport nr 26).

NAGLIC, ZDENKO (2000): »Kroatien: författaren ofta medioker politiker. (Intervju med litteraturvetaren och förläggaren Nenad Popovic)«. *OmVärlden*, nr 2.

NORD, LARS (2001): »IT för alla! Alla för IT?« I: Jesper Strömbäck, red. *En uthållig demokrati? 7 debattinlägg om demokratiutredningen och demokratins framtid*. Uppsala: Uppsala Publishing House.

NORDISKA UNDERSÖKNINGSGRUPPEN (2000): *Uppmärksamhetsmätning av utsändningarna av kommunfullmäktiges sammanträden*. Jönköping: Nordiska Undersökningsgruppen.

NORÉN, YLVA (1999): »Medborgarnas bekantskap med politiker«. I: Lennart Nilsson, red. *Region i omvandling*. Göteborg: Göteborgs universitet, SOM-institutet. (SOM-rapport nr 23).

OGELED, HÅKAN (2001): »Dags att se till Internets verkliga konsekvenser«. *Akademiker*, nr 4.

OHLIN, TOMAS (1971): »Närdemokrati i dataåldern«. *Svenska Dagbladet* 1971-08-08. [Omtryckt som bilaga i Ohlin 1998].

OHLIN, TOMAS (1998): *Samhällsdialogen: Kontakter mellan medborgare och samhälle: Nya former av demokratiskt deltagande*. Kommunikationsforskningsberedningen. (KFB-rapport 1998:6).

PETERSSON, OLOF M.FL. (1997): *Demokrati över gränser*. Stockholm: SNS Förlag. (Demokratirådets rapport 1997).

PETERSSON, OLOF M.FL. (1999): *Demokrati på svenskt vis*. Stockholm: SNS Förlag. (Demokratirådets rapport 1999).

PETERSSON, OLOF M.FL. (2001): *Demokrati utan utland*. Stockholm: SNS Förlag. (Demokratirådets rapport 2001).

PROP. 1999/2000:86. *Ett informationssamhälle för alla*.

PROP. 2001/02:80. *Demokrati för det nya seklet*.

PROP. 2002/03:1. *Budgetpropositionen för 2003*.

Public Access: Nyhetsbrev om radio, TV och andra elektroniska medier 2001:4.

URL: <http://www.openchannel.se/media/news0401.htm>

RADIO- OCH TV-VERKET (1999a): *medieutveckling 1999*. Stockholm.

RADIO- OCH TV-VERKET (1999b): *Statistisk årsbok 1998*. Stockholm.

RADIO- OCH TV-VERKET (2000a): *medieutveckling 2000*. Stockholm.

RADIO- OCH TV-VERKET (2000b): *Statistisk årsbok 1999*. Stockholm.

RADIO- OCH TV-VERKET (2000c): *Lokal-TV i svenska kabelnät*. Stockholm.

RADIO- OCH TV-VERKET (2002): *Bakgrundsmaterial och redovisning av lokal-TV hearingen*. Stockholm.

RADIO- OCH TV-VERKET & GRANSKNINGSNÄMNDEN FÖR RADIO OCH TV (1998): *Att sända program i kabel*. 2:a uppl. Stockholm.

RADIO- OCH TV-VERKET & GRANSKNINGSNÄMNDEN FÖR RADIO OCH TV (1999): *Att sända program i kabel*. 3:e uppl. Stockholm.

RANERUP, AGNETA (2001): »Elektroniska mötesplatser för kommunal debatt«. I: Åke Grönlund & Agneta Ranerup, red. *Elektronisk förvaltning, elektronisk demokrati: Visioner, verklighet, vidareutveckling*. Lund: Studentlitteratur.

ROTHSTEIN, BO, RED. (1995): *Demokrati som dialog*. Stockholm: SNS Förlag. (Demokratirådets rapport 1995).

SOU 1984:65. *Via satellit och kabel*. Betänkande av Massmediekommittén.

SOU 1990:44. *Demokrati och makt i Sverige*. Maktutredningens huvudrapport.

SOU 1994:105. *Ny lagstiftning om Radio och TV*. Slutbetänkandet av Radiolagsutredningen.

SOU 1996:162. *På medborgarnas villkor: en demokratisk infrastruktur*. Betänkande av Demokratiutvecklingskommittén.

SOU 1999:68. *Brandkatastrofen i Göteborg: Drabbade – Medier – Myndigheter*.

SOU 1999:112. *Elektronisk demokrati*. Demokratiutredningen. (Skrift nr 16).

SOU 2000:1. *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet*. Demokratiutredningens betänkande.

SOU 2000:55. *Radio och TV i allmänhetens tjänst*. Betänkande av utredningen om radio och TV i allmänhetens tjänst.

SVERIGES RADIO (2001): »Som att skriva i sanden med Stig Fredrikson – nyhetsteve«. I: *Klippt och skuret*, PI, 2001-II-22.

TARSCHYS, DANIEL (2002): »Så blir det ös i riksdagen«. *GT* 2002-12-05.

WEIBULL, LENNART (1978): »Lokal-TV bland andra medier«. I: Keith Roe & Lennart Weibull, red. *Vad gör kabel-TV i Sverige?* Lund: Studentlitteratur.

WEIBULL, LENNART & GUSTAFSSON, KARL ERIK (1999): »Svenskt medielandskap i förändring: En översikt«. I: SOU 1999:126. *Politikens medialisering*.